

¹³ Сабирова Л. Л. Эффективность процессуальных норм в сфере частного права: вопросы теории и практики: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Казань, 2005. – С. 7.

¹⁴ Борисова Л. Н. Общая теория процессуальных норм права / Л. Н. Борисова // <http://studrada.com.ua>

¹⁵ Мельников Ю. И. О понятии и месте процессуальных норм в структуре советского / Ю. И. Мельников // Проблемы социалистической законности. – Вып. 22. – 1988. – С. 83.

¹⁶ Гетьман А. П. Процессуальные нормы и отношения в экологическом праве / А. П. Гетьман. – Х., 1994. – С. 9.

¹⁷ Сорокин В. Д. Административно-процессуальное право: [Учебник] / В. Д. Сорокин. – СПб.: Издательство Юридического института, 2002. – С. 119.

¹⁸ Лучин В. О. Процессуальные нормы в советском государственном праве / В. О. Лучин. – М.: Юрид. лит., 1976. – С. 7.

¹⁹ Основин В. С. Нормы советского государственного права / В. С. Основин. – М.: Госюриздат, 1963. – С. 105.

²⁰ Гаврилюк Р. О. Діалектика змісту та форми податкового права як відображення його системної сутності / Р. О. Гаврилюк // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2005. – Вип. 282. – С. 96.

²¹ Брызгалова А. В., Кудреватых С. А. К вопросу о формировании налогового права как подотрасли права / А. В. Брызгалова, С. А. Кудреватых // Государство и право. – 2000. – № 6. – С. 66.

Резюме

У статті проаналізовані основні погляди науковців стосовно поняття та місця процедурних норм права. Досліджено співвідношення процедурних та матеріальних норм права шляхом з'ясування спільних, відмінних ознак, а також аспектів взаємодії.

Ключові слова: юридична процедура, матеріальні норми права, процедурні норми права.

Резюме

В статье проанализированы основные взгляды ученых на понятие и место процедурных норм права. Исследовано соотношение процедурных и материальных норм права путем выявления общих, различных признаков, а также аспектов взаимодействия.

Ключевые слова: юридическая процедура, материальные нормы права, процедурные нормы права.

Summary

In the article analyzes the views of scientists on the basic concept and location of procedural norms of law. Investigated the correlation of procedural norms of law and material norms of law by identifying the common and different features and aspects of the interaction.

Key words: juridical procedure, material norms of law, procedural norms of law.

Отримано 6.03.2012

А. П. ЧЕРНЕГА

Андрій Петрович Чернега, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету права НАН України

ГЕТЬМАНАТ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО – КОНСЕРВАТИВНІ СПРОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Для людей мого світогляду, тієї хвилини коли імператор зрікся престолу за себе і свого сина, звільнивши тим самим наші присяги, настала можливість і необхідність для кожного обирати свій подальший шлях життя і праці. Я пішов тим шляхом, до якого ближче всього лежало моє серце, цей шлях рідна Україна.

Павло Скоропадський. Спогади.

Останні три роки багаті на ювілейні дати і, безперечно заслуговують на увагу, як науковців, так і широкого кола громадськості. Це – 300-річчя прийняття Конституції гетьмана Пилипа Орлика – видатної пам'ятки, унікального правового документа, найвищого досягнення розвитку не лише вітчизняної інтелектуальної, а й усієї європейської конституційно-правової думки Нового часу; 90-річчя утворення Української Держави, більш відомої, як гетьманат Павла Скоропадського і 90-річчя утворення Західноукраїнської Народної Республіки; 70-річниця від початку Другої світової війни – найтрагічнішої події в історії людства, війни, яка втягнула в свою орбіту більш як 1 млрд. осіб з 61 країни світу, і докорінно змінила глобальну геополітичну

ситуацію, війни, яка за кількістю жертв, особливо серед мирного населення, за розмахом жорстокості та ступенем здичавіння й руйнувань набагато перевершила Першу світову.

Україна, крім того, нещодавно відсвяткувала двадцять років своєї незалежності, але автори IV Універсалу та всі борці за незалежність України у національно-визвольній війні українського народу проти московських, польських, австро-німецьких та румунських окупантів здивувались би, почувши, що замість 94 річниці святкується лише 20-річчя. Тай послідовники, в особі правління гетьманату, начебто від незалежності не відмовлялися, навпаки, намагалися повернути Україні Крим, Бессарабію, Кубань, прив'язати широкі простори козацької території від Кавказького Причорномор'я до Каспію, що давало реальну можливість обмежити поширення російського імперіалізму, найголовнішого ворога української державності.

Гетьманат 1918 р. став одним із рельєфних етапів українського державотворення й упродовж багатьох десятиліть викликає різні, часом суперечливі оцінки. А сама присутність на тогочасній політичній арені такої постаті, як Павло Скоропадський – нащадка українського гетьманського роду, царського генерала, аристократа, відіграла не останню роль у визначенні форми державності. На світоглядних позиціях гетьмана відобразилися тісні родинні відносини з численними українськими аристократичними родинами давньої Гетьманщини – Кочубеями, Милорадовичами, Міклашевськими, Марковичами, Тарновськими, Апостолами, Закревськими та ін. *«Завдяки моєму дідові і батькові, сімейним традиціям, Петру Яковичу Дорошенку, Василю Петровичу Горленку, Новицькому та іншим, – говорив П. Скоропадський, – незважаючи на свою службу в Петрограді, я постійно займався історією Малоросії, завжди пристрасно любив Україну не тільки як країну з тучними полями, з чудовим кліматом, а й зі славним історичним минулим, людьми, уся ідеологія яких різнилась від московської»*¹.

Історіографічна традиція гетьманської доби породжена давнім протистоянням унерівської і прогетьманської дослідницьких течій, які перекочували й у сучасну вітчизняну наукову літературу, репрезентовану як адептами, так і критиками останнього гетьманату.

Перші з них намагаються довести, що утворення Української Держави у формі гетьманату П. Скоропадського започаткувало відновлення власної української державної традиції і наголошують на тому, що Гетьманат 1918 р. не був «переворотом» чи німецькою інтригою, а результатом розвитку всієї модерної історії української традиційної еліти – шляхти, як правобережної, так і лівобережної; не був наповнений російською сутністю, а був закономірним результатом збереження саме власної української національної орієнтації з боку української еліти і її прагнень, що тривали біля півтора століття до реставрації традиційної держави – Гетьманату.

Окремі сучасні дослідники стверджують, що державний лад Гетьманщини 1918 р. не мав усіх рис справжнього, органічного правопорядку і повністю спирався на російських або зрусифікованих землевласників (промисловців, представників торгово-фінансового капіталу, стару бюрократію, офіцерський корпус колишньої царської армії) та на багнети 300-тисячної армії німецької окупаційної влади, а сам гетьманат П. Скоропадського характеризують, як консервативну, вимучену псевдо монархічну авторитарну конструкцію, що виявилася нежиттєздатною².

Деякі вчені для національної ідентифікації новітнього гетьманату користуються формулою «ні український, ні російський» і стверджують, що Павло Скоропадський будував щось на кшталт українсько-російської держави. Українська – за назвою і формою, окремими аспектами внутрішньої політики, насамперед у культурно-освітній сфері. І російська – за широкими проявами імперської спадщини, яка динамічно регенерувалася в правничій практиці, засобах масової інформації, релігійному житті, використанні кадрового потенціалу, толерантному ставленні до політично різнобарвної, але антиукраїнськи налаштованої російської еміграції³.

Досі залишається дискусійною оцінка форми гетьманського правління. Окремі науковці вважають гетьманат маріонетковим утворенням, таким, що залежав від Німеччини. Саме з волі її вищого державного керівництва він прийшов до влади, а підтримка з боку окупаційного командування була визначальним фактором захисту як від внутрішніх, так і зовнішніх супротивників режиму⁴. Інші розглядають правління П. Скоропадського як авторитарний, диктаторський чи бюрократично-військовий режим⁵.

У межах, відведених нам статтею, спробуємо переконати читача в тому, що проголошення Української Держави знаменувало відновлення власної української національної державницької традиції, припинення руйнівних «соціалістичних» експериментів і спрямування України до налагодження класового співробітництва та цивілізованого реформаторства. Перетворення, започатковані П. Скоропадським, не були виключно консервативними, більшість з них наповнювалися ліберальним змістом. Тому український консерватизм 1918 р. виступав не проти суспільних перетворень, а проти радикальних соціальних експериментів більшовизму та українських соціалістів з Центральної Ради.

Шлях до України для майбутнього гетьмана починався з далекого німецького курортного містечка Вісбаден. Саме тут, 3 травня 1873 р., в родині Петра Скоропадського та його дружини Марії, з козацького роду Маклошевських, народився син Павло. Дитячі роки він провів у родовому маєтку свого батька у Тростянях Прилуцького повіту на Полтавщині. У будинку можна було побачити портрети гетьманів і полковників, старовинну козацьку зброю. У десятирічному віці домашній курс навчання Скоропадського продовжився в Москві. Пізніше він був зарахований до Петербурзького Пажеского корпусу – закладу для дітей аристократів. Випускники корпусу одержували не тільки офіцерський чин, а й вагомий знання на рівні кращих європейських університетів. Молодого офіцера було призначено на службу до Кавалергардського полку.

З початком Російсько-японської війни, П. Скоропадський добивається переведення до Сибірського війська. За хоробрість в боях він був нагороджений золотою зброєю. Після повернення до столиці отримує чин полковника, а 1912 р. генерала свити імператора. Невдовзі почалася Перша Світова війна і знову П. Скоропадський опинився на передовій. Молодий генерал-лейтенант стає одним з перших у Росії кавалером ордена Святого Георгія. Наприкінці 1917 р., коли в Україні існував власний законодавчий орган і уряд, секретаріат з військових справ на чолі з С. Петлюрою, П. Скоропадський стає отаманом 1-го українського корпусу.

Після жовтневого перевороту в Росії 1917 р., сп'яніла від своєї перемоги більшовицька влада, крушила вікові устрої віри і справедливості. Проголосивши декрети про землю і мир, по всій Росії під лозунгом «Мир хатам, війна палацам» панувала анархія. Армія розпалася, дивізії та корпуси знімалися з фронту. Йдучи через Україну, вони захоплювали ешелони, грабували і плюндрували все на своєму шляху. Зі сходу насувалася більшовицька небезпека (2-й гвардійський корпус) під керівництвом більшовицької агітаторки Є. Бош.

«Я зрозумів, писав у своїх спогадах Скоропадський, – окрім мене Київ нікому обороняти, тоді я прийняв рішення, що рушу на схід і через 8 днів з боями пробився до станції Козятин. І тут тільки довідався, що мені доручена вся оборона правобережної України»⁶. Таким чином, коли більшовики наприкінці 1917 р. так і не з'явилися у Києві, то це сталося завдяки дій Першого українського корпусу. А через кілька днів до Києва увійшли німецькі війська*, запрошені Центральною Радою⁷.

«На мене це справило подвійне враження, згадував П. Скоропадський, – я думав про те, щоб я відчував пів року назад, коли німці, з якими ми стільки билися, увійшли до Києва. До якого сорому ми дійшли, що така звістка, тепер нас багатьох, не тільки не обурює, а й викликає радість, бо це звільнює нас від огидного зніту більшовиків»⁸.

Запровадження німцями фактично окупаційного режиму значною мірою спричинило падіння авторитету Центральної Ради, відносини останньої з окупантами були абсолютно ненормальними. Велика частина населення вже не сприймала соціалістичних експериментів Центральної Ради і прагнула «сильної руки». Неспроможність уряду опанувати ситуацію в країні, припинити хаос, породжений революцією, зрештою поставив під загрозу існування української державності і не виключав можливості проголошення України, окупованої німецькими військами, частиною Росії чи німецькою колонією.

Цю обставину прекрасно усвідомлював П. Скоропадський. Він записав у своїх «Споминах», звертаючись до тих, *«хто називає себе українцями»: «Пам'ятайте, що коли б не було мого виступу, німці кілька тижнів пізніше завели б в Україні звичайне генерал-губернаторство. Воно було б оперте на загальних основах окупації і нічого спільного з українством, розуміється, не мало б»⁹.*

Отже, треба було діяти. І у тій ситуації П. Скоропадський проявив себе як справді історична постать, яка взяла на себе відповідальність за майбутнє України. 29 квітня 1918 р. керівництво Центральної Ради практично без кровопролиття здало владу в руки П. Скоропадського, одностайно проголошеного на з'їзді хліборобів-землевласників гетьманом України. У день виборів Гетьман звернувся до обранців, – *«Панове, я дякую вам що повірили мені владу. Молю бога, щоб він дав мені сили і твердості врятувати Україну. Я не належу до людей яких легко зворушити, але я бачив сльози на очах простих людей, які зібралися на майдані, погляди звернені до мене з надією. В мені вони бачили свого оборонця і спасителя від отого зла, що принесла їм соціалістична революція»¹⁰.*

Акт 29 квітня 1918 р. був органічним відродженням традиційної форми української державності – гетьманату, він чітко визначив голову новопосталої держави – гетьмана. Гетьманську раду міністрів очолив нащадок старовинного козацького роду Ф. Лизогуб, Міністром закордонних справ було призначено вихідця із гетьманської родини – Д. Дорошенка, міністром фінансів – А. Ржаницького.

У контексті легітимності влади П. Скоропадського, слід зауважити, що і Центральна Рада, і Директорія – всі вони створювались за умов надзвичайно гострих соціальних потрясінь, до яких не можна прикладати традиційні норми представництва і виборності. Українська Держава є не менш легітимною правно уконституційованою національно-політичною формацією, ніж УНР доби Центральної Ради та Директорії. Хліборобський конгрес, скликаний у Києві 29 квітня 1918 р. був, без сумніву, найбільш масштабним. На ньому були присутніми 6432 делегати від восьми губерній Великої України, фактично від усіх регіонів. Усього було близько 8000 учасників зібрання. Тоді як у квітні 1917 р. на Національному конгресі, який наділив Українську Центральну Раду функціями вищого національно-представницького інституту, було близько 900 делегатів, які представляли далеко не всі області України. І Всеукраїнський військовий з'їзд у травні 1917 р. зібрав 700 делегатів, Всеукраїнський селянський з'їзд у червні – 1500¹¹. Тоді, як Трудовий конгрес України зібрав менше тисячі делегатів, а у його виборах були відсторонені так звані нетрудові елементи, до делегатського корпусу Хліборобського конгресу входило кілька десятків поміщиків, тисячі заможних і середньо-заможних селян-хліборобів, нащадків козацької старшини. П. Скоропадського підтримували духовенство, народжене в Україні, промислові, фінансові й торговельні кола, кадрове офіцерство російської армії та час-

* УНР, рятуючись від більшовицького розгрому, звернулася за допомогою до країн Четверного союзу 9 лютого 1918 р. в Брест-Литовську уклала мирову угоду з Німеччиною та Австро-Угорщиною – перший мировий договір у світовій війні. Держави німецького блоку погодилися на те, щоб до УНР відійшла частина Холмщини і Підляшшя, а також на об'єднання Галичини з Буковиною в «коронний край». УНР, зі свого боку, зобов'язувалася надати цим державам значну кількість продовольства. На прохання ЦР від 12 лютого 1918 р. до Четверного союзу, останній через декілька днів ввів на територію України 450-тисячну німецько-австрійську армію. 1 березня 1918 р. німецькі війська зайняли Київ.

тина інтелігенції. Як бачимо, Хліборобський з'їзд був виявом волі найбільш значущих в економічному, політичному і культурному аспектах верств тогочасного суспільства України.

Вперше в українській історії джерело влади було «виведено з традиції, а не з бунту», а «поняття Україна стало означати щось ціле чи одноціле – в усіх його верствах чи класах, а не тідтільки один «уділ» суспільства чи якусь його одну «віру»¹².

Гетьман Павло Скоропадський був приведений до влади трьома основними політичними силами: *Українською народною громадою, Союзом земельних власників, Українською демократично-хліборобською партією (УДХП)*. До складу першої входили, переважно, представники давніх козацько-старшинських і шляхетських родів Лівобережжя, які були носіями національно-історичних традицій доби Гетьманщини. Серед них були землевласники, заможні селяни, члени УДХП і Вільного козацтва, старшини Першого Українського корпусу, інші військовики, представники української інтелігенції¹³. Друга група включала соціально неорідну верству землевласників, в якій переважали селяни і нащадки козаків. Третю групу становили члени УДПХ, яку очолювали відомі українські діячі В'ячеслав Липинський, брати Сергій та Володимир Шемети. До речі, з ними тісно співпрацював один із засновників самостійницької течії в українському русі Микола Міхновський¹⁴.

Попри певні суперечності між усіма трьома політичними силами їх об'єднувало розуміння необхідності соціального і національного компромісу, відновлення у повному обсязі приватної власності, утвердження правових підстав суспільно-політичного та економічного життя в Україні.

Майже у всесвітньому хаосі війни і революційних потрясінь Павло Скоропадський зумів зорганізувати на території колишньої колонії Росії острівцець владного і державного порядку, і спрямував Україну в сучасно-правове русло. Він виявив себе не відстороненим від життя романтиком, а будівничим реальної новітньої Української Держави і окреслював шляхи її політичного розвитку, місце і впливи у тодішньому світі.

На відміну від політичної нетерпимості соціалістичних лідерів Центральної Ради, а згодом УНР доби Директорії, позиція гетьмана була спрямована на те, щоб боротьба між консерватизмом і соціальним радикалізмом могла набрати законно-правові і національно-творчі форми. Від першого дня існування Української Держави і до останнього, двері до співпраці жодній українській політичній партії не були закриті. Скоріше навпаки, гетьман весь час прагнув залучити до участі в уряді представників якомога ширшого українського політичного спектра.

Учорашні лідери Центральної Ради відкидали пропоновану їм можливість участі в уряді. Замість того, щоб допомагати налагоджувати адміністративну діяльність, вносити послідовну національну корекцію в політичний курс гетьманату, українська опозиція фактично розхитувала національну державність. І вела активні переговори з більшовиками. Прагнули боротьби з «власною буржуазією» і встановлення єдиного революційного фронту з більшовицькою Росією ціною ліквідації реально існуючої Української Держави¹⁵.

Павло Скоропадський з цього приводу писав, – *«Я намагався всіма силами підтримати національний рух у державі. В цих своїх намаганнях я зустрів сильну опозицію людей великоросійської культури і світогляду. Вони дивилися на Україну так само, як на якусь Курську губернію, і не хотіли бачити в українському рухові не що інше, як німецьку інтригу. Дійшло до того, що чимало синів України соромились називати себе українцями і говорити своєю рідною мовою, вважаючи її мовою мужицькою»*¹⁶.

За досить короткий час існування Української Держави (сім з половиною місяців), попри бойкот українських соціалістів, існування гетьманату було заповнене надзвичайно інтенсивним і плідним процесом українського державотворення. Він охопив усі сфери суспільного життя країни, від закордонної політики, військового будівництва, творення державної адміністрації, організації місцевої влади і самоврядування до земельної реформи, розбудови українського шкільництва, відкриття українських університетів і створення Української академії наук.

З перших кроків уряд розв'язує фінансові питання. Засновує банки, створює державну бюджетну систему й валюту. Гетьманська гривня була конвертованою валютою і високо цінувалася в Європі. Німецька марка йшла за 66 коп., австрійська крона за 50 коп.

Культурно-освітня діяльність П. Скоропадського спиралась на меценатську традицію українських гетьманів, які підтримували загальнонаціональний напрямок розвитку української культури. Починаючи від П. Конашевича-Сагайдачного, який вписався з усім Військом Запорізьким у Київське Братство, підтримав створення Києво-Могилянської академії, і закінчуючи К. Розумовським, який плекав ідею створення декількох університетів, усі українські гетьмани були ревними опікунами освіти й науки. Навіть за надто короткий період гетьманування, П. Скоропадський заснував два українські університети у Києві і Кам'янцю-Подільську. Гетьман планував також створити українські університети в Одесі та Харкові, Катеринограді на Кубані та у Сімферополі в Криму. На державний кошт були прийняті усі українські середні школи, створені Центральною Радою. Створювалася ціла низка нових початкових шкіл та гімназій, які фінансувались державою. Восени вже функціонувало 150 українських гімназій. Відбувалася українізація загальноосвітньої школи. Було випущено понад тисячу книжок українською мовою. Гетьман не шкодував коштів на культурні заклади. У серпні 1918 р. були утворені: Українська національна бібліотека, Національна галерея мистецтв, Український історичний музей та інші заклади культури¹⁷.

Програма розвитку освіти і науки в Україні завершилася створенням 24 листопада 1918 р. Української академії наук, на посаду президента якої було запрошено всесвітньо відомого вченого В.І. Вернадського.

Найбільших досягнень він домігся у відновленні транспортних магістралей, налагодження нормально залізничного руху, у реорганізації і зміцненні державного флоту.

Із самого початку свого гетьманства П. Скоропадський розумів, що Україна не зможе стати сильною без добре організованого, оснащеного і боєздатного постійного регулярного війська. Вже в кінці травня був розроблений законопроект про загальні засади військової служби, яка відкидала станові принципи формування і забезпечувала вільний доступ до військової освіти і посад. Було заплановано створення системи військових шкіл для підготовки офіцерів. 24 липня 1918 р. вийшов закон про загальну обов'язкову військову повинність. Мобілізація мала розпочатися в жовтні 1918 р. і дати 85 тис. вояків, а на 1 березня 1919 р. – ще 79 тис. У липні було сформовано Гвардійську сердюцьку дивізію (5 тис. вояків), яка мала стати взірцем для майбутньої української армії. Справа будівництва української армії було суттєво налагоджено після зустрічі П. Скоропадського із Кайзером Вільгельмом II. Візит до Берліна виявився надзвичайно успішним. Гетьманові вдалося домогтися передачі Україні захопленого німцями Чорноморського флоту. Були вирішені питання Криму. З рух Кайзера П. Скоропадський отримує почесний Пруський орден червоного орла.

Українську Державу визнали 19 країн світу. Визнання влади гетьмана було здійснене насамперед Німеччиною і Австро-Угорщиною, пізніше Болгарією і Туреччиною. Своїх представників прислали до Києва Данія, Персія, Греція, Норвегія, Швеція, Італія, Швейцарія, що означало фактичне визнання України.

Вже напередодні падіння Української Держави було сформовано дипломатичні місії – до Франції, Великобританії і США. Але, останні, вклавши величезні кошти в розвиток Російської імперії, не бажали її загибелі, а тому не хотіли визнавати Україну. Окремі їхні ідеологи стверджували, що Україна ніколи не мала своєї історії та національної окремоті, її створили німці, щоб розвалити Росію. Тому Гетьманський уряд треба скасувати і замінити російським. Такий був вирок країн Антанти.

Перемога Антанти в Першій Світовій війні, зречення Кайзера та революція у Німеччині пронеслися над Україною як лихі вітри. Повернення землі поміщикам, примусове вилучення хліба, каральні експедиції окупаційних військ викликали бурхливу реакцію українського селянства. Завдяки активному втручанням Радянської Росії в українські справи, боротьба з гетьманським урядом набирала радикальних форм. Відомо, що В. Ленін вів таємні переговори з В. Винниченком – лідером українських лівих робітничих партій про спільну боротьбу з Гетьманом П. Скоропадським. За згодою Леніна до України прибуло близько 1000 радянських агентів та агітаторів, які розгорнули активну анти гетьманську компанію¹⁸. В Україні, за допомогою й участі Радянської Росії, розгорнувся повстанський рух, який очолила Директорія на чолі з (В. Винниченком, С. Петлюрою та ін.), що спиралась на полк Січових Стрільців. І вже 14 грудня 1918 р. П. Скоропадський зрікся влади і виїхав до Німеччини де і прожив залишок свого життя. 16 квітня 1945 р. під час бомбардування, на околиці Мюнхену, 72 річного Гетьмана було смертельно поранено. Останнього Гетьмана України – Павла Скоропадського поховано у родинному склепі Скоропадських міста Оберсдорф.

Помилки і невдачі у внутрішній і зовнішній політиці Центральної Ради та Директорії було значно більше, ніж успіхів, що врешті-решт призвело до їх ослаблення і поразки. Центральна Рада протрималася тринадцять з половиною місяців – із 17 березня 1917 р. до 29 квітня 1918 р. Її величезна заслуга в тому, що вона відродила в Україні державницьку свідомість, утворила УНР, домоглася визнання прав українського народу на свою державу, культуру і мову. До поразки Центральну Раду привели: невміння і небажання розв'язати аграрне питання, що хвилювало більшість населення України; нехтування створення боєздатної армії та відсутність сильного адміністративного апарату. Так, коли генерал царської армії П. Скоропадський надав 40-тисячний українізований корпус дисциплінованих вояків, діячі ЦР заявили, що революція армії не потребує. Так само вона відкинула можливість використання старого досвідченого чиновництва; відсутність достатньої кількості власних досвідчених кадрів, які б переймалися ідеями незалежної України і були готові служити новій державі; постійні конфлікти, гострі сутички, що роздирали ЦР, особливо між В. Винниченком і С. Петлюрою; частина діячів Ради шукала компромісу з більшовиками, адже майже всі її члени були представниками українських соціалістичних партій і не виявляли рішучості в боротьбі за державність України.

Влада Директорії також була скороминучою, хоч і проіснувала з листопада 1918 до листопада 1920 р. Її роздирав внутрішній конфлікт через політичний вибір. В. Винниченко та його прихильники віддавали перевагу системі рад, виступали за союз із Росією в боротьбі проти Антанти. Група на чолі з С. Петлюрою агітувала за національне визволення, створення сильної армії та дієвих державних інституцій, шукала порозуміння з Антантою проти більшовиків. В умовах анархії та сваволі 5–6 лютого 1919 р. більшовики захопили Київ. Директорія і уряд, залишивши її, змушені були змінювати місце перебування в залежності від воєнної ситуації. У листопаді 1920 р. Директорія припинила своє існування, а її Голова С. Петлюра емігрував за кордон.

На цьому закінчується боротьба за незалежну українську державу. Українські землі з 30 мільйонним населенням, вкриваються на 70 років радянською владою. У той час, як народи Східної Європи – менш численні й багаті, здобули свою державність. Незалежними стають Фінляндія, яка входила до складу Російської імперії, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Угорщина, Чехословаччина та ін.

«Від часів гетьманства 1918 р. державність України стала фактом, з яким світ вже рахувався і буде рахуватись. Тепер вже від нас самих українців залежить довести, що цей факт здатний до життя»¹⁹.

¹ Павло Скоропадський. Спогади. – К. – Філадельфія, 1995. – С. 48.

² Глей С. Василь Кучабський: від національної ідеї до державності. – Львів, 1998. – С. 161–162; Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – Т. 2. – К., 1994. – С. 72.

³ Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Вид. 2-ге. – К., 2000. – С. 129; Верстюк В. Гетьманська держава 1918 р. в контексті Української революції // Український історик. – 1999. – № 2–4. – С. 26; Україна і Росія в історичній ретроспективі. – Т. 1. Українські проекти в Російській імперії. – К., 2004. – С. 448–464.

⁴ *Пиріг Р. Я.* Гетьманат Павла Скоропадського в контексті Української революції 1917–1921 рр. // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії. Всеукраїнська наукова конференція 19–20 травня 2008 р. Збірник. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги. – 2008. – С. 9.

⁵ Там само. – С. 10.

⁶ *Павло Скоропадський.* Спогади. – К. – Філадельфія, 1995. – С. 23.

⁷ *Павло Скоропадський.* Вказана праця. – С. 74.

⁸ Гетьман Павло Скоропадський. Спомини. – К.: Україна, 1992. – С. 58.

⁹ *Ресніт О. П.* Павло Скоропадський. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. – С. 73.

¹⁰ *Дорошенко Д.* Історія 1917–1923 рр. – Т. 2. – К.: Темпора, 2002. – С. 61, 75, 77.

¹¹ У 60-річчя відновлення гетьманства. – Торонто, 1978. – С. 159–160.

¹² *Геращенко Т.* Українська народна громада // Український консерватизм і гетьманський рух. – 2000. – № 1. – С. 207.

¹³ *Терещенко Ю. І.* Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії. Всеукраїнська наукова конференція 19–20 травня 2008 р. Збірник. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги. – 2008. – С. 25.

¹⁴ *Терещенко Ю. І.* Там само. – С. 27, 30.

¹⁵ Гетьман Павло Скоропадський. Спомини. – К.: Україна, 1992. – С. 80.

¹⁶ *Терещенко Ю. І.* Вказана праця. – С. 35–36; *Остафійчук В. Ф.* Історія України: сучасне бачення: Навч. посіб. – 4-те вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2008. – С. 214.

¹⁷ *Остафійчук В. Ф.* Історія України: сучасне бачення: Навч. посіб. – 4-те вид., випр. – К.: Знання-Прес, 2008. – С. 216.

¹⁸ *Павло Скоропадський.* Вказана праця.

Резюме

Статтю присвячено подіям 90-річної давнини, коли на українських землях постала Українська держава, більш відома, як гетьманат П. Скоропадського.

Автором розглянуті передумови та легітимність встановлення гетьманату, різні історіографічні погляди науковців на добу правління П. Скоропадського. З'ясувавши позитивні і негативні сторони гетьманату, автор доводить, що уряд Скоропадського, за 7,5 місяців, зробив для розбудови української держави більше ніж Центральна Рада та Директорія.

Ключові слова: Павло Скоропадський, Українська держава, гетьманат, з'їзд хліборобів.

Резюме

Статья посвящена событиям 90-годовой давности, когда на украинских землях появилось Украинское государство, более известное как, гетманат П. Скоропадского.

Автор рассматривает предпосылки и легитимность установления гетманата, разные историографические взгляды ученых на период правления П. Скоропадского. Установивши позитивные и негативные стороны гетманата, автор доводит, что правление Скоропадского, за 7,5 месяцев, сделало для строительства украинского государства больше чем Центральная Рада и Директория.

Ключевые слова: Павел Скоропадский, Украинское государство, гетманат, съезд хлеборобов.

Summary

The article highlights the events of nearly 100 years ago, when the Ukrainian state appeared known as Skoropadsky's hetmanate.

The author deals with the background and legitimacy of hetmanate's establishment, different historiographical scientific views of Skoropadsky's rule. Having established the hetmanate's proves advantages and disadvantages, the author that Skoropadsky's government did more than Tsentralna Rada and Dyrektoria for the Ukrainian state establishment within 7,5 months.

Key words: Pavlo Skoropads'ky, the Ukrainian state, hetmanate, grain producers rally.

Отримано 12.03.2012

В. С. ШИЛІНГОВ

Володимир Сергійович Шилінгов, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

ПОДІЛ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЗАСАДА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналіз сучасної правової системи України дає змогу зробити висновок про те, що вона за своїми формальними ознаками наближається до романо-германського (континентального) типу права, це стосується за-